

Ryszard Czeraszewicz, Marek Kalisiński,
Sławomir Niedźwiedzki, Artur Staszewski

**AWIFAUNA PRZELOTNA „KOSTRZYNECKIEGO ROZLE-
WISKA” NAD ODRA KOŁO CEDYNII**

**THE MIGRATING AVIFAUNA OF „KOSTRZYNECKIE ROZ-
LEWISKO” — OVERFLOW-ARMS OF THE ODER RIVER
IN THE VICINITY OF CEDYNIA**

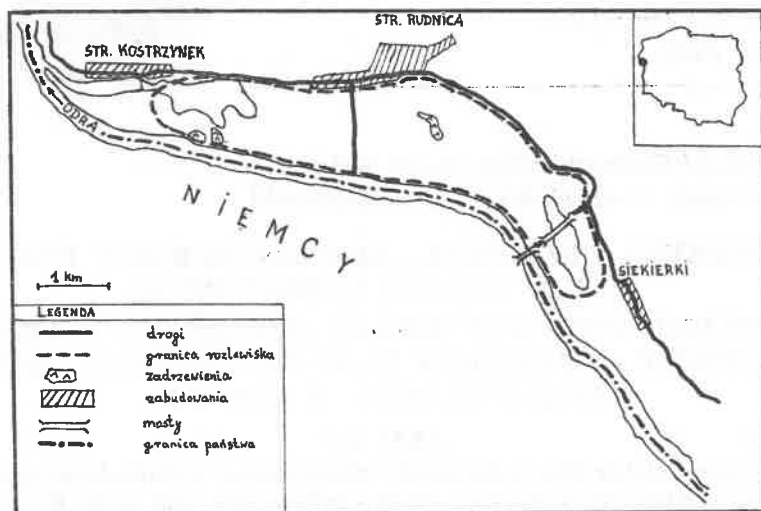
Abstract

From October 1991 to November 1992 censuses of waterfowl and waders were carried out at the Oder river overflow-arms near Stary Kostrzynek. The results show that this area is of a supraregional importance and it complies with the criteria of the RAMSAR convention. Hitherto the overflow-arms, unfortunately, has not been protected in any way. In the paper the threats are discussed, and activities aiming to maintain the natural character of this habitat are mentioned.

Key words: ornithological values, breeding birds, migrating birds, overflowarms in the Oder valley, threats, suggestions of protection.

Opis terenu i metodyka.

Badany obszar położony jest w dolinie Odry pomiędzy miejscowościami Siekierki i Stary Kostrzynek, gm. Cedynia, woj. szczecińskie (ryc. 1). Woda stale utrzymuje się w dwóch starorzeczach leżących przy Starym Kostrzynku i przy moście w Siekierkach. Łącznie teren pomiędzy dwoma starorzeczami zajmuje powierzchnię ok. 800 ha. Jest to obszar otwarty, z nielicznymi zadrzewieniami, kępami krzewiastych wierzb (*Salix sp.*) i pojedynczymi drzewami. Suchsze fragmenty mają charakter częściowego zagospodarowanych łąk (wypas bydła, wykaszanie) oraz nieużytków zajętych głównie przez łąny mozgi trzcinowatej (*Phalaris arundinacea*) i manny (*Glyceria sp.*), a w miejscach silniej podmokłych porośniętych rdestem (*Polygonum sp.*) i kę-

Ryc. 1. Mapa badanego terenu
 Fig. 1. A map of the studied area

pami trzciny (*Phragmites communis*). Przy wysokim stanie wody rozlewisko rozciąga się łącznie na powierzchni 400—500 ha.

Od października 1991 r. do listopada 1992 r. prowadzono tu regularne (raz w miesiącu) liczenia ptaków wodno-błotnych. Ich celem było poznanie składu i liczebności awifauny wykorzystującej rozlewisko jako miejsce odpoczynku i żerowania w okresie wędrówek. Liczenia prowadzono zwykle w godzinach porannych, przy użyciu lornetek 10x50, oraz lunet 20x50 i 60x77. Wysoki poziom wody utrzymywał się od października 1991 r. do maja 1992 r. Latem — w lipcu i sierpniu woda stale utrzymywała się jedynie w starorzeczu koło Starego Kostrzynka, a starorzecze koło Siekierki w ciągu sierpnia prawie zupełnie wyschło. Złodzenie stwierdzono tylko podczas liczenia grudniowego — ok. 90%. W dniach od 14 do 30 VIII 1992 r. odbył się obóz ornitologiczny, podczas którego liczone ptaki co najmniej raz dziennie, prowadzono transekty na Odrze między Czelinem a Bielinkiem, oraz odławiano ptaki w siatki i pułapki naziemne.

Za pomoc w liczeniach ptaków pragniemy w szczególności podziękować Dariuszowi Wysockiemu.

W obozie ornitologicznym uczestniczyli: Barbara Chojnacka, Norbert Chmura, Ryszard Czeraszkiwicz, Jolanta Jurczyńska, Mikołaj Litwin, Sebastian Guencel, Magda Janicka, Jacek Kaliściuk, Marek Kalisiński, Aneta Kozłowska, Dorota Kozłowska, Grzegorz Lorek, Małgorzata Mattheij, Sławomir Niedźwiedzki, Arkadiusz Oleksiak, Tomasz Pietrzak, Artur Staszewski, Adrian Surmacki, Lucjan Wyrwicz, Leszek Wyrwicz, Dariusz Wysocki, Mirosław Żarek, Grzegorz Żegliński.

Wyniki liczeń ptaków wodno-błotnych (tab. 1) dotyczą wyłącznie obszaru rozlewiska (ryc. 1). W pracy omówiono także niektóre ważniejsze spostrzeżenia dotyczące Passeriformes.

Wyniki.

Motacilla alba — pliszka siwa. 12 XII 91 widziano 1 os. (próba zimowania?). Na noclegowisku w dniach 14—30 VIII 92 obserwowano 150—200 os.

Motacilla flava — pliszka żółta. Na noclegowisku w dniach 14—30 VIII 92 naliczono maks. 1500 ptaków. Tak duże koncentracje nie były podawane przez Tomiałojcia (1990) z obszaru kraju.

Hirundo rustica — dymówka. Na zlocie wieczornym 22 VIII 92 zapadło w trzcinach około 3000 os.

Corvus corone — wrona siwa. Maksymalnie na żerowisku obserwowano 170 ptaków 20 VIII 92.

Sturnus vulgaris — szpak. 16 I 92 obserwowano ok. 80 os. (zimowanie), a 19 VIII 92 na noclegowisku naliczono 10000—15000 os.

Carduelis chloris — dzwonec. 17 XI 92 obserwowano stado ok. 250 os.

Carduelis cannabina — makolągwa. Na noclegowisku w dniach 14—30 VIII 92 naliczono maks. ok. 3000 ptaków. Tomiałojć (1990) nie wspomina o tak masowych noclegowiskach na terenie kraju.

Carduelis flavirostris — rzepołuch. 14 II 92 obserwowano 20 osobników.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>A. penelope</i>	6	—	—	—	—	—	736	144	—	—	—	20
<i>A. strepera</i>	4	—	—	—	—	—	72	—	4	2	2	—
<i>A. crecca</i>	1120	300	300	—	1	28	56	—	3	4	12	137
<i>A. platyrhynchos</i>	50	200	200	20	1190	1249	889	193	69	9	300	5000
<i>A. acuta</i>	2	—	—	—	—	1	152	—	—	—	—	1
<i>A. clypeata</i>	4	—	—	—	—	—	15	15	7	—	1	—
<i>A. ferina</i>	—	—	—	—	—	16	131	5	34	—	—	—
<i>A. fuligula</i>	—	—	20	—	500	9	497	350	59	—	1	—
<i>B. clangula</i>	—	—	60	—	—	—	1	—	—	—	1	—
<i>M. albellus</i>	—	—	—	—	7	19	3	—	—	—	—	—
<i>M. merganser</i>	25	41	41	—	36	40	8	—	—	—	8	4
<i>F. atra</i>	30	200	200	28	—	41	449	168	255	50	30	—
<i>G. grus</i>	39	—	—	—	—	—	2	—	10	27	4	—
<i>H. ostralegus</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	4	1	—	—
<i>Ch. dubius</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	3	—
<i>P. apricaria</i>	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>P. squatarola</i>	25	10	10	—	—	—	—	—	—	—	1	—
<i>V. vanellus</i>	270	10	10	—	—	2	108	13	10	20	563	200
<i>C. canutus</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
<i>C. temminckii</i>	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
<i>C. alpina</i>	178	80	80	—	—	—	—	—	—	—	5	—
<i>P. pugnax</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	150	60	5	—
<i>G. gallinago</i>	10	—	—	—	—	—	24	6	—	12	30	—

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<i>L. lapponica</i>		6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
<i>N. phaeopus</i>		—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
<i>N. arquata</i>		—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	—
<i>T. erythropus</i>		170	8	—	—	—	—	—	130	2	37	—
<i>T. totanus</i>		—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
<i>T. nebularia</i>		6	2	—	—	—	—	—	20	40	18	—
<i>T. glareola</i>		—	—	—	—	—	—	—	100	55	5	—
<i>A. hypoleucos</i>		—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	—
<i>L. minutus</i>		—	—	—	—	—	—	—	30	—	—	—
<i>L. ridibundus</i>		20	3	—	—	—	3	1	—	130	80	1
<i>L. canus</i>		—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1
<i>L. argentatus</i>		—	—	—	—	3	1	—	4	2	6	3
<i>L. marinus</i>		—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1
<i>S. hirundo</i>		—	—	—	—	—	—	—	—	11	3	—
<i>S. albigrons</i>		—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—
Razem (Total):	12049	35973	13564	14159	2182	6330	976	1097	858	1436	35415	

Dla sierpnia 1992 podano wyniki maksymalne z wielu liczeń. Gwiazdką oznaczono wyniki liczeń gęsi (*Anser* sp.), które widziano w ciągu dnia na rozlewisku (nie liczono ptaków na wylocie).

For August '92 are given maximum results for many censuses. * — gees *Anser* sp. counted at the overflow-arms during day (the birds were not counted during outflight).

Śród ptaków drapieżnych Accipitridae na terenie rozlewiska stwierdzono 14 gatunków: *Pernis apivorus*, *Milvus migrans*, *Milvus milvus*, *Haliaeetus albicilla*, *Circus aeruginosus*, *Circus cyaneus*, *Accipiter nisus*, *Buteo buteo*, *Buteo lagopus*, *Aquila pomarina*, *Pandion haliaetus*, *Falco tinnunculus*, *Falco subbuteo*. Do najbardziej interesujących należy obserwacja 10 bielików 12 XII 92.

Znaczenie rozlewiska dla ptactwa, zagrożenia i zalecenia ochronne.

W tab. 1 przedstawiono liczebność 57 gatunków ptaków wodno-błotnych na badanym terenie. Dane te wykazują, że „Kostrzyńskie Rozlewisko” jest jednym z najważniejszych miejsc odpoczynku i żerowania dla tej grupy ptaków na Pomorzu Zachodnim.

Koncentracje blaszkodziobych *Anseriformes* sięgały tutaj w szczycie liczebności ok. 36000 ptaków. Gęś zbożowa *Anser fabalis* osiągała na noclegowisku skupienia które pod względem liczebności w Polsce ustępowały jedynie koncentracjom w rezerwacie „Słońsk” (Czeraszkiwicz et al. 1993). W okresie lęgowym stwierdzono obecność stada nielegowych gęgaw *Anser anser*. Interesującej obserwacji dokonano 16 I 92, kiedy to naliczono łącznie 372 łabędzie krzykliwe *Cygnus cygnus* — liczebność taka wg Monvala i Pirola (1989) stanowi powyżej 1% europejskiej zimującej populacji tego gatunku (Czeraszkiwicz et al. 1992).

Dla siewkowców *Charadrii* rozlewisko to ma największe znaczenie w regionie — w szczycie przebywało tu do ok. 650 os.

Ptaki z rzędu *Passeriformes*, oprócz bogatej bazy pokarmowej, znajdują tutaj dogodne miejsca do nocowania. Takie gatunki jak pliszka żółta *Motacilla flava* i makolągwa *Carduelis cannabina* skupiają się w stadach, których liczebność jest jedną z najwyższych notowanych dotąd w Polsce.

Opisane wyżej walory kwalifikują „Kostrzyńskie Rozlewisko” do obszarów wodno-błotnych o szczególnym znaczeniu dla

ornitologii i ptactwa w skali kraju i Europy — wg kryteriów Wesołowskiego, Winieckiego (1988) i Grimmeta, Jonesa (1989), choć dotychczas nie znalazł się on w spisie takich miejsc (Dyrce 1989).

W skali regionu, oprócz stwierdzenia tu stosunkowo rzadkich gatunków, takich jak czapla biała *Egretta alba* (11 X 91 i 14—22 VIII 92), bernikla białolica *Branta leucopsis* (2 os. — 14 II 92), czy biegus rdzawy — obserwacja na śródlądziu (20 VIII 92), rozlewisko stwarza niezwykle dogodne warunki bytowania dla gatunków, które regularnie wędrują korytem Odry. Jest to szczególnie istotne, gdyż Odra, która jest rzeką niemal w całości uregulowaną, nie posiada naturalnych płyczn, wysp i płaskich brzegów, na których ptaki wodne i błotne chętnie odpoczywają i żerują. Oprócz funkcji biologicznych miejsce to posiada ogromne walory krajobrazowe, turystyczne i dydaktyczne. Ogólna dostępność terenu, sąsiedztwo wzniesień i stosunkowo mała powierzchnia, na której skupiają się tysiące ptaków, stwarzają doskonałe warunki dla obserwatorów i badaczy ich życia.

Największym zagrożeniem dla bytującego tu ptactwa jest duża peneracja ludzka. Powszechnie uprawianym procederem jest tutaj kłusownictwo (głównie rybne). Stosunkowo popularne w niektórych okresach jest także wędkarstwo. Myślistwo jest sprawą dość kontrowersyjną — strzela się do gęsi na wylocie, co wydaje się być niewłaściwe zarówno z punktu widzenia ekologicznego (stres, rozbijanie stad), jak i etycznego. Po polowaniu, które odbywa się w bezpośrednim sąsiedztwie rozlewiska, postrzelone i nie podniesione martwe ptaki ściągają duże ilości drapieżników, np. bielik, lis, które odstraszaają powracające po wypłoszeniu przez myśliwych ptaki. Każdorazowo po polowaniu pojawiają się również ludzie, którzy penetrując teren zbierają ranne i świeżo padłe gęsi. Zagadnienie polowań na gęsi w miejscach noclegowych jest jednak wciąż tematem wymagającym uregulowań prawnych i powinno być zakazane w całym kraju. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że myśliwi z tutejszego koła „Trop” sami ustanowili pewne ograniczenia dotyczące polowań na rozlewisku — polowania odbywały się tylko na wylotach w

soboty i niedziele. Poważnym zagrożeniem dla siedliska jest postępująca sukcesja roślinności i zmieniająca się struktura łąk. Jest to wynikiem zanikającego znaczenia gospodarki łąkowej i pastwiskowej. Inne zagrożenia, takie jak rozbudowa osiedli, przemysł, melioracje czy „dzika” turystyka nie wydają się w najbliższej przyszłości zagrażać temu miejscu — jednakże również w stosunku do nich powinny być podjęte profilaktyczne ograniczenia.

Opisywany obszar nie posiada dotychczas żadnej formy ochrony. Rozlewisko znajduje się na terenie projektowanego Cedyńskiego Parku Krajobrazowego i jest jednym spośród 11 planowanych tu rezerwatów. Ponadto planowane jest nadanie mu rangi międzynarodowej poprzez włączenie do sieci RAMSAR (Samosiek 1992). W przyszłości należy zwrócić szczególną uwagę na zachowanie tego środowiska w formie naturalnego rozlewiska, z możliwością regulacji poziomu wody. W rezerwacie powinna być prowadzona ograniczona gospodarka pastwiskowa i wykaszanie, aby nie dopuścić do degradacji łąk. Fragmenty trzcinowisk należy zachować na obecnej powierzchni i powstrzymać ich dalszą ekspansję. Penetracja terenu przez ludność powinna być ograniczona do niezbędnego minimum, a do celów turystycznych należy wyznaczyć atrakcyjne szlaki nie zakłócające spokoju ptakom.

Wydaje się, że tylko taki sposób ochrony „Kostrzyneckiego Rozlewiska” zapewni długotrwałe zachowanie jego walorów.

L I T E R A T U R A

- CZERASZKIEWICZ R., KALISIŃSKI M., NIEDŹWIEDZKI S., STASZEWSKI A., 1992. Sprawozdanie z liczeń ptaków wodnych na Pomorzu Zachodnim w sezonie 1991/1992. Lub. Prz. Przyr. 3, 2—3: 79—86.
- CZERASZKIEWICZ R., KALISIŃSKI M., NIEDŹWIEDZKI S., STASZEWSKI A., 1993. Sprawozdanie z ogólnopolskiej akcji liczenia gęsi Anser w sezonie 1991/92. Lub. Przegl. Przyr., 4, 1: 39—50.
- DYRCZ A., 1989. Tereny ważne dla ornitologii i ochrony ptaków w Polsce. Prz. Zool. 33, 3: 417—437.
- GRIMMET R. F. A., JONES T. A., 1989. Important bird areas in Europe. ICBP Technical Publication 9.

- MONVAL J-Y, PIROT J-Y, 1989. Results of the IWRB International Waterfowl Census 1967—1986. IWRB Special Publication No 8, 1—145.
- SAROSIEK L., 1992. Cedyński Park Krajobrazowy (część pierwsza). Jan-tarowe Szlaki 225, 3: 13—20.
- TOMIAŁOJC L., 1990. Ptaki Polski. Rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa.
- WESOŁOWSKI T., WINIECKI A., 1988. Tereny o szczególnym znaczeniu dla ptaków wodnych i błotnych w Polsce. Not. Orn. 29, 1—2: 3—25.

Summary

From October 1991 to November 1992 censuses of waterfowl and waders were carried out at the Oder river overflow-arms near Stary Kostrzynek. The results show that this area is of a supraregional importance and it complies with the criteria of the RAMSAR convention. Concentrations of lamellirostris (Anseriformes) reached 360,000 individuals at the abundance peak, number of waders (*Charadrii*) reached up to 650 individuals (tab. 1.). Also many species of passerine birds (*Passeriformes*) occurred in exceptionally large concentrations. Unfortunately, this area has not been protected in any way. In the paper the threats are discussed, and activities aiming to maintain the natural character of this habitat are pointed out.

Adres autorów:

INSTYTUT EKOLOGII PAN
Szczecińska Stacja Ornitologiczna
„ŚWIDWIE”
72-003 Dobra Szczecińska